

підготовці фахівця з музики був М.М.Дарманський, який зауважував: "Формуйте душу студентів. Ліризм, чуттєвість, поетичність української ментальності є надзвичайним джерелом гармонійності. Всебічний розвиток особистості неможливий без самостійного творчого пошуку."

Висновки. Сферою реалізації потреб у музичній самоосвіті є позанавчальна робота з учнями, що передбачає взаємозв'язок усіх соціальних інститутів суспільства, а не тільки школи. Позанавчальна робота містить багатий потенціал можливостей для реалізації кожною особистістю своїх культурних потреб та інтересів і розвитку її фізичних і духовних якостей. Реальним є розширення соціального досвіду особистості, набуття нових навичок у різних сферах життєдіяльності. Особливою ознакою позанавчальної діяльності є створення умов для задоволення особистих духовних інтересів учнівської молоді поза сферою навчальної діяльності. До сфери дозвіллевої діяльності входить також процес культурного відпочинку і спілкування, що відбувається в умовах вільного часу на основі особистого інтересу та виявленої ініціативи щодо їх змістовного проведення.

Література

1. Аліев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта. – М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 2000. – 336с.: ноты. – (Б-ка учителя музыки). – С.172-178.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия учитель музыки. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
3. Дарманський М.М. Організація діяльності чотириступеневого вищого навчального закладу. – /науково-прикладне видання/ За загальною редакцією академіка АПН України Нивкало Н.Г. – Хмельницький. – 2001. – 95 с.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М.-Л.: Изд-во АПН СССР, 1947. – 335 с.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІФХ СПОСОБІВ ДІЙ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ДИСЦИПЛІНИ «ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ПАПЕРУ»

Ковальчук Т.П.

Південноукраїнський державний педагогічний університет ім.К.Д.Ушинського

Анотація. Розглядаються основні положення дослідження шляхів формування художніх способів дій творчої діяльності студентів в умовах системи художньо-педагогічної освіти.

Ключові слова: художня обробка паперу, способи дій творчої діяльності.

підготовці фахівця з музики був М.М.Дарманський, який зауважував: "Формуйте душу студентів. Ліризм, чуттєвість, поетичність української ментальності є надзвичайним джерелом гармонійності. Всебічний розвиток особистості неможливий без самостійного творчого пошуку."

Висновки. Сферою реалізації потреб у музичній самоосвіті є позанавчальна робота з учнями, що передбачає взаємозв'язок усіх соціальних інститутів суспільства, а не тільки школи. Позанавчальна робота містить багатий потенціал можливостей для реалізації кожною особистістю своїх культурних потреб та інтересів і розвитку її фізичних і духовних якостей. Реальним є розширення соціального досвіду особистості, набуття нових навичок у різних сферах життєдіяльності. Особливою ознакою позанавчальної діяльності є створення умов для задоволення особистих духовних інтересів учнівської молоді поза сферою навчальної діяльності. До сфери дозвіллевої діяльності входить також процес культурного відпочинку і спілкування, що відбувається в умовах вільного часу на основі особистого інтересу та виявленої ініціативи щодо їх змістовного проведення.

Література

1. Аліев Ю.Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта. – М.: Гуманит. изд. центр. ВЛАДОС, 2000. – 336с.: ноты. – (Б-ка учителя музыки). – С.172-178.
2. Арчажникова Л.Г. Профессия учитель музыки. – М.: Просвещение, 1984. – 112 с.
3. Дарманський М.М. Організація діяльності чотириступеневого вищого навчального закладу. – /науково-прикладне видання/ За загальною редакцією академіка АПН України Нивкало Н.Г. – Хмельницький. – 2001. – 95 с.
4. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М.-Л.: Изд-во АПН СССР, 1947. – 335 с.

ФОРМУВАННЯ ХУДОЖНІФХ СПОСОБІВ ДІЙ ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ ДИСЦИПЛІНИ «ХУДОЖНЯ ОБРОБКА ПАПЕРУ»

Ковальчук Т.П.

Південноукраїнський державний педагогічний університет ім.К.Д.Ушинського

Анотація. Розглядаються основні положення дослідження шляхів формування художніх способів дій творчої діяльності студентів в умовах системи художньо-педагогічної освіти.

Ключові слова: художня обробка паперу, способи дій творчої діяльності.

Аннотация. Рассматриваются основные положения исследования путей формирования художественных способов действий творческой деятельности в условиях системы художественно-педагогического образования.

Ключевые слова: художественная обработка бумаги, способы действий творческой деятельности.

Annotation. The basic rules (situations) of an experimental research of process of formation of professional ability of the future teacher of fine arts to art training of the schoolboys in conditions of system of art -pedagogical education art considered (examined).

Keywords: professional ability, artistic teaching.

Постановка проблеми. Сучасні вимоги до рівня професійної підготовки вчителів образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва в системі художньо-педагогічної освіти окреслили настійну потребу у вирішенні проблем формування творчого потенціалу особистості. Особливої гостроти набуває потреба у дослідженні передумов становлення творчої особистості в процесі опанування основами декоративно-прикладного мистецтва, в тому разі і мистецтвом художньої обробки паперу, як одного із найбільш доступного виду творчості для художньо-вжиткової діяльності. Тому набуває потреба у педагогічно доцільному та продуманому використанні всіх факторів формування творчої особистості майбутнього вчителя декоративно-прикладного мистецтва. Однак, вказаний вид прикладної навчальної діяльності в освітньому процесі підготовки вчителів декоративно-прикладного мистецтва використовується ще недостатньо. Тому перед виклацьким колективом художньо-графічних факультетів постає педагогічна проблема розробки методичних основ формування змістових систем професійної підготовки майбутніх учителів декоративно-прикладного мистецтва. Однією із них є проблема формування художніх способів дій творчої діяльності засобами мистецтва художньої обробки паперу, що є актуальним і важливим для нашого дослідження в рамках системи художньо-педагогічної освіти.

Аналіз досліджень та публікацій з окресленої проблеми. В сучасній художній педагогіці та психології діяльності широко розкрито шляхи формування системи професійних навичок, що пов'язані з творчою працею [2,6,7]. В науково-методичних здобутках вітчизняних та зарубіжних вчених зазначається, що художня творчість протікає як цілісний процес художніх, естетичних та емоційних способів дій в конкретній сфері мистецької діяльності.

[3,4]. Образне мислення, як спосіб розумово-практичних дій, детермінує творче мислення та практичну спрямованість діяльності на створення художнього образу. Художній образ як діалектичний сплав живого споглядання і абстрактного мислення в конкретно почуттєвих, естетично виразних формах розглядається в працях Б.Г.Ананьєва, В.Г.Бутенко, Л.С.Виготського, Г.-В.-Ф.Гегеля, І.А.Зязюна, Ю.Н. Калюткіна, В.С.Кузіна, О.М.Семашко, О.Я.Чебикін та ін. І тому не випадково в творчій практиці, осмислення і емоційне сприйняття предметного світу, застосування різноманітних способів дій створення художнього образу, що є по суті умінням знаходити вихідний прообраз і виразити його у визначеній художній мові конкретного виду образотворчого чи декоративно-прикладного мистецтва. Окреслені аспекти є нагальними для розгляду сучасною педагогічною наукою. У вирішенні цієї проблеми значне місце відводиться художній педагогіці та методиці викладання.

Отже, основні завдання дослідження мають бути спрямовані на формування та розвиток художньо-творчих, розумово-практичних способів дій студентів, а саме: розвиток художньо-творчих здібностей студентів, їх предметне і понятійно-образне мислення, уміння порівнювати, відзначати спільне й відмінне у предметах та явищах на основі пошуку далеких та близьких аналогій, робити усвідомлено на рівні художнього мислення самостійні висновки, тобто розвивати художнє візуальне мислення, формування сенсорних професійних інваріантних способів дій студентів з метою розвитку функціональних можливостей органів почуття, підвищення загальної естетичної почуттєвості на основі диференційованого аналізу об'єктів та явищ дійсності; розвиток тактильного та кінестезійного відчуття форми, пластичності, декоративності, об'ємності, кольору, графічності, відчуття єдності зображальних та виражальних засобів вирішення образу в різних видах художньої обробки паперу (витинанка, аплікація, паперова пластика тощо). Важливою передумовою формування та розвитку вказаних властивостей особистості є методичне забезпечення формування практичних способів дій у

виразному відтворенні образу при створенні декоративної композиції засобами мистецтва художньої обробки паперу.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає у з'ясуванні основних дидактичних передумов формування художніх способів дій студентів в процесі художньо-прикладної діяльності на заняттях з дисципліни «Художня обробка паперу» та викладу матеріалів педагогічного досвіду автора з окресленої проблеми.

Результати дослідження. Актуальність визначеної проблеми, котра повинна розглядатися за умов входження освіти України в європейський простір відповідно вимог Болонської конвенції освіти, окреслила питання для вирішення завдань художньо-педагогічної підготовки вчителів. Сучасний зміст завдань підготовки студентів в галузі декоративно-прикладного мистецтва потребує і нових підходів до організації навчально-виховного процесу на заняттях з дисципліни «Художня обробка паперу». Це зумовлено також тим, що студенти на першому етапі професійної підготовки ще мають низький рівень знань та системи умінь з основ мистецтва художньої обробки паперу. Аналіз результатів анкетування показав, що 55% студентів мають низький рівень знань про мистецтво художньої обробки паперу, 18% мають середній рівень і тільки 27% сформовані початкові знання про мистецтво художньої обробки паперу. Отже, постають завдання розробки методичного забезпечення процесу художньо-прикладної підготовки майбутніх учителів в галузі мистецтва художньої обробки паперу, як найбільш доступного виду образотворчого мистецтва.

У відповідності з сучасними вимогами до рівня професійної підготовки майбутніх учителів декоративно-прикладного мистецтва, ми розробили структуру змістових модулів програми курсу «Художня обробка паперу» [3]. Змістові модулі забезпечують навчально-пізнавальну діяльність студентів за різними формами уміння. Вони передбачають такі компоненти навчально-творчої діяльності як: мистецько-теоретичні знання техніко-технологічних способів створення виробу засобами художньої обробки паперу; художньо-

образні особливості творчого процесу при виконанні програмного матеріалу. Це надає можливість сформувати у студентів систему розумово-практичних, художньо-творчих способів дій при створенні художніх виробів з паперу в різних техніках на основі художньо-образного мислення в матеріалі. Окреслені компоненти художньо-творчої діяльності студентів забезпечуються тісним взаємозв'язком теоретичних та практичних занять, в процесі котрих вирішуються такі дидактичні завдання процесу навчання та учіння: наочно-інформаційне забезпечення процесу оволодіння масивом засобів формоутворення, стилізації й оформлення художнього образу в декоративній композиції, організації пластичної архітектоніки площинних та об'ємних форм, оволодіння закономірностями кольорознавства в роботі з кольоровим папером (поняття про темні, світлі кольори, нюансні та контрасні, локальні, однотональні, різнонасичені, монохромні тощо). Оволодіння системою художньо-образного мислення протікає в процесі розумово-практичної творчої діяльності, котра передбачає засвоєння:

- технологій виготовлення декоративних композицій, виробів з паперу в техніках витинання, аплікації, колажа, імітації вітража та мозаїки, торцевої пластики, моделювання – паперової пластики, пап'є-маше тощо;

- способів та прийомів декоративно-пластичної обробки поверхні аркуша паперу;

- принципів створення декоративних образних виробів, композицій різних за формою та змістом;

- композиційних закономірностей формоутворення з паперу на площині та об'ємній формі;

- виразних засобів та способів художньої обробки паперу;

- прийомів ритмічної організації зображення, виготовлення способом повторення елементів, близьких за формою, кольором та величиною, наприклад у витинанках;

- поняття про художню форму в паперовій пластиці та її основні характеристики образу (вплив їх на побудову, конструкцію, виразність, декоративність художньо-образної основи);

- поняття про виразні особливості та практичні способи створення силуетів;

- техніко-технологічних особливостей творчого процесу створення композиції художньо-образного виробу.

Таким чином, в процесі оволодіння основами художньої обробки паперу навчально-пізнавальна, практична діяльність студентів спрямовується на творче застосування системи художньо-творчих способів дій при створенні художнього образу.

Оцінювання робіт студентів проходить за модульно-рейтинговою системою і визначається за такими основними критеріями: загальна образотворча грамотність, художня виразність та образність роботи, самостійність та оригінальність виконаної композиції виробу в матеріалі, змістовність композиції декоративного виробу, творчий рівень виконання завдання за змістом програми, володіння техніко-технологічними прийомами, композиційними засобами, а також ступінь використання способів формоутворення декоративно-пластичних виробів та їх образність. При цьому застосовується сукупність методів оцінювання – поточна оцінка навчально-творчих досягнень за змістом орієнтованої структури залікового кредиту курсу, оцінка за індивідуальну творчу роботу (проект), науково-дослідну роботу, а також оцінка за практичні тести-завдання. Оцінювання подається в числовій характеристиці якісних показників навчально-творчого досягнення, виражених за стобальною системою. Накопичення оцінки здійснюється за результатами поточного, проміжного, і підсумкового етапів контролю, котрі сумуються від етапу до етапу, і тим самим визначається рейтинг студента.

Для ефективного здійснення керівництва творчою діяльністю нами розроблена структурно-логічна карта послідовних завдань, спрямованих на безперервне формування художньо-образного мислення, розвиток творчого

потенціалу студентів, формування високого рівня творчої потреби в самостійній пізнавальній та художньо-прикладній діяльності в ході занять, виконання індивідуальної творчої (курсової), дипломної роботи та в ході проходження навчально-творчої практики на 1-4 курсах. Такий підхід зумовлюється тим, що студенти за цими видами занять застосовують способи дій, котрі спрямовані на трансформацію реальних форм у декоративні, образні форми засобами художньої обробки паперу, тим самим знання і система умінь студентів реалізуються в творчій діяльності. Отже, навчальний процес нами був побудований таким чином, щоб студенти в ході його протікання виконували програмні завдання, індивідуальну роботу творчо. Для формування художньо-образного мислення основна увага була приділена методам пошуково-творчого навчання-учіння, за допомогою котрих студенти залучалися до художньої творчості. Вивчаючи програмний матеріал студенти відпрацьовували творчі способи дій щодо формування елементів декоративної композиції, виробу в конкретній техніці художньої обробки паперу. В процесі керівництва творчою діяльністю ми приділяли увагу формуванню таких якостей, як фантазію, уявлення, професійну спостережливість, композиційне та образне мислення в матеріалі, емоційно-естетичне сприйняття та бачення природної чи предметної форми як художнього образу.

Аналіз результатів зазначеної педагогічної технології показав достатній рівень якості підготовки майбутніх учителів з дисципліни «Художня обробка паперу», про що відмічали провідні фахівці в галузі декоративно-прикладного мистецтва, педагоги, художники.

Висновок. Аналіз такої організації навчально-творчої діяльності студентів привів до висновку, що процес навчання основ художньої роботи з папером в системі вищої художньо-педагогічної освіти потребує від художника-педагога усвідомленого керівництва процесом професійного художньо-образного мислення студентів, що передбачає не тільки процес навчання-виховання, а й процес учіння, художньо-творчої прикладної діяльності студентів.

Прикладна творчість на заняттях художньої обробки паперу найбільш успішно розвивається за умов чітко визначених дидактично змістових завдань процесу навчання-пізнання та умов емоційної регуляції сприйняття художнього образу в навчальній діяльності. Питання дидактичного забезпечення процесу формування художньо-образного мислення в матеріалі в процесі навчально-творчої діяльності студентів на заняттях художньої обробки паперу оптимально розкриваються за умов використання наочно-методичного пояснення завдань програмного матеріалу. Дидактичний матеріал у вигляді наочних розробок дозволяє більш за короткий термін часу оволодіти студентами творчими способами дій в художній діяльності.

Подальший напрямок дослідження. Результати дослідження та практики підготовки вчителів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва розкривають перспективи для подальшого вивчення проблем формування нових методичних технологій особистісно-діяльнісного навчання-учіння студентів в системі художньо-педагогічної освіти.

Література.

1. Гегель Г.-В.-Ф. *Естетика: В 4-х т.-М., 1971.-Т.3.*
2. Ветрова И.Б. *Неформальная композиция: от образа к творчеству. Учебное пособие.-М., 2004.*
3. Ершова Г.Л. *Искусство как мышление.-М., 1982.*
4. *Естетичне виховання: Довідник / В.І.Мазепа, А.В.Азархін, В.С.Горська та ін. Упоряд. Н.О.Ярцева.-К., 1988.*
5. Ковальчук Т.П. *Художественная обработка бумаги: Программа для студ. худ.-граф. фак-тов педузов. – Одесса, 2002.*
6. Санішківа О.П. *Феноменологія особистості: Вибрані психологічні праці. –Одеса, 2003.*
7. Семиченко В.А. *Психологія педагогічної діяльності: Навч. посіб. –К., 2004.*

МОНІТОРИНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Козир А.В.,

Інститут мистецтв НПУ імені М.П.Драгоманова

Анотація. У статті розкривається сутність технології моніторингового оцінювання професійної майстерності майбутніх учителів музики як модернізованого контролю за якістю освіти. Особлива увага звернена на змістові сторони функцій моніторингу та їх класифікацію.

Ключові слова. моніторинг, технології, професійна майстерність, оцінювання, вчитель музики.

Анотація. Козир А. В. Мониторинговая технология оценивания профессионального мастерства учителей музыки. В статье раскрывается сущность технологии мониторингового оценивания профессионального мастерства будущих учителей музыки как модернизированного контроля за качеством образования. Особое внимание обращено на содержательные стороны функций мониторинга и их классификацию.

Прикладна творчість на заняттях художньої обробки паперу найбільш успішно розвивається за умов чітко визначених дидактично змістових завдань процесу навчання-пізнання та умов емоційної регуляції сприйняття художнього образу в навчальній діяльності. Питання дидактичного забезпечення процесу формування художньо-образного мислення в матеріалі в процесі навчально-творчої діяльності студентів на заняттях художньої обробки паперу оптимально розкриваються за умов використання наочно-методичного пояснення завдань програмного матеріалу. Дидактичний матеріал у вигляді наочних розробок дозволяє більш за короткий термін часу оволодіти студентами творчими способами дій в художній діяльності.

Подальший напрямок дослідження. Результати дослідження та практики підготовки вчителів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва розкривають перспективи для подальшого вивчення проблем формування нових методичних технологій особистісно-діяльнісного навчання-учіння студентів в системі художньо-педагогічної освіти.

Література.

1. Гегель Г.-В.-Ф. *Естетика: В 4-х т.-М., 1971.-Т.3.*
2. Ветрова И.Б. *Неформальная композиция: от образа к творчеству. Учебное пособие.-М., 2004.*
3. Ершова Г.Л. *Искусство как мышление.-М., 1982.*
4. *Эстетичне виховання: Довідник / В.І.Мазепа, А.В.Азархін, В.С.Горська та ін. Упоряд. Н.О.Ярцева.-К., 1988.*
5. Ковальчук Т.П. *Художественная обработка бумаги: Программа для студ. худ.-граф. фак-тов педузов. – Одесса, 2002.*
6. Санішківа О.П. *Феноменологія особистості: Вибрані психологічні праці. –Одеса, 2003.*
7. Семиченко В.А. *Психологія педагогічної діяльності: Навч. посіб. –К., 2004.*

МОНІТОРИНГОВА ТЕХНОЛОГІЯ ОЦІНЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Козир А.В.,

Інститут мистецтв НПУ імені М.П.Драгоманова

Анотація. У статті розкривається сутність технології моніторингового оцінювання професійної майстерності майбутніх учителів музики як модернізованого контролю за якістю освіти. Особлива увага звернена на змістові сторони функцій моніторингу та їх класифікацію.

Ключові слова. моніторинг, технології, професійна майстерність, оцінювання, вчитель музики.

Анотація. Козир А. В. Мониторинговая технология оценивания профессионального мастерства учителей музыки. В статье раскрывается сущность технологии мониторингового оценивания профессионального мастерства будущих учителей музыки как модернизированного контроля за качеством образования. Особое внимание обращено на содержательные стороны функций мониторинга и их классификацию.

Annotation. *Kozyr A.V. The monitoring technology to asses of professional masters teachers of music. The article covers the essence of monitoring evaluation technology of future teachers of music professional skill as of modernized quality education control. Special attention is drawn to the informal aspects of the monitoring functions and their classification.*

Key words: monitoring, technology, professional masters, to asses, teachers of music.

Постановка проблеми. Удосконалення системи освіти та підвищення якості професійної підготовки фахівців в Україні - визначальна соціокультурна проблема, вирішення котрої полягає у приведенні освіти у відповідність до нових соціально-економічних вимог, визначенні пріоритетних напрямів освітньої політики, стратегії й тактики дій відповідно до потреб суспільства, створенні освітянських програм, необхідних для послідовного економічного й соціального розвитку суспільства, а також індивідуального культурного самовираження особистості.

Умови підготовки вступу України до ЄС вимагають нагального запровадження стратегічного плану реформування освітньої галузі. Необхідною умовою є вдосконалення модульної системи організації навчального процесу, системи рейтингового оцінювання знань, стимулювання систематичної та самостійної роботи студентів. Тому технологічна побудова моделі моніторингу якості освіти передбачає створення ефективної системи інформування на основі цільового підходу до управління й диференціації інформаційних потоків, котрі функціонують в освітянській галузі.

Технологічна побудова моніторингової системи оцінювання якості освіти є нагальною, своєчасною та доцільною потребою цього процесу. Місія полягає у врегулюванні розвитку освіти в Україні у контексті Болонської декларації шляхом адаптування вітчизняної системи освіти до загальноєвропейського освітнього простору. Цей процес вимагає збереження здобутків вітчизняної освіти у перехідний період. У першу чергу це стосується таких основоположних концептуальних положень, як: фундаментальність (якість вітчизняної освіти, що сформувалася зусиллями її кращих представників); гуманізація (напрямок, котрий у нових історичних та соціально-економічних умовах дозволяє переглянути підходи до гуманізації освіти); системність та

дієвість виховного процесу (забезпечує формування культури особистості на засадах інтеграції компетентності та духовності фахівця). Цей процес вимагає глибокого осмислення, аналізу та синтезу сучасної педагогічної реальності, критичного переосмислення накопиченого досвіду, адже важливо визначити, що повинно бути змінено чи оновлено під впливом нових тенденцій та процесів, пов'язаних з ефективною підготовкою педагогічних кадрів у вищій школі. Важливу роль у реалізації цих завдань слід надавати моніторингу оцінювання якості освіти.

Аналіз досліджень та публікацій. Аналізуючи науково-методичний досвід проведення моніторингових досліджень, слід зазначити, що він висвітлений, в основному, в працях О. Абдуліної, І. Булах, І. Іванюк, О. Локшиної, Т. Лукіної, О. Ляшенка, О. Овчарук С. Сіліної та ін. Історію розвитку та сучасний стан проведення моніторингових досліджень представлено в дослідженнях О. Локшиної, котра ретельно дослідила становлення та розвиток моніторингу якості освіти на міжнародному рівні. Автор детально проаналізувала міжнародні моделі освітніх індикаторів: модель ЮНЕСКО, модель ЄС, модель ОЕСР [4].

О. Ляшенко визначив концептуальні засади моніторингу якості освіти, рівні функціонування цієї системи та етапи проведення моніторингових обстежень. Він окреслив стратегічні питання якості як основу освітньої політики, сконцентрувавши свою увагу на категоріях якості освіти; індикаторах якості освіти в контексті європейських стандартів; характеристиках якості загальної середньої освіти та управлінні якістю освіти як важливому складнику управління освітньою галуззю [5].

Т. Лукіна науково обґрунтувала вітчизняну систему управління якістю загальної середньої освіти. Визначений феномен досліджується автором як одна з центральних категорій науки управління. У дослідженні конструюються структурні моделі якості ЗСО як системи, освітнього процесу і як результату. Автор ретельно простежила механізми державно-громадського управління якістю ЗСО на національному та регіональному рівнях. Аналізуючи ситуацію з

доступом до безкоштовної якісної загальної, з огляду на рівень бюджетного фінансування, системи та фізичної доступності, Т. Лукіна наголошує на необхідності впровадження державно-громадського управління якістю ЗСО та різних видів соціальної підтримки учнів з малозабезпечених родин [5].

О. Овчарук висвітлила сучасні підходи до розвитку поняття якості освіти у світовому контексті. Вона розглянула стандарти як складник якості освіти та окреслила підходи міжнародної спільноти до розуміння поняття якості освіти (ООН, Рада Європи, ОЕСР) [6]. Іванюк проаналізувала міжнародні порівняльні дослідження як інструмент моніторингу якості освітніх систем: ІАЕР II – друге дослідження порівняльного оцінювання математичної підготовки учнів; TIMSS – третє міжнародне дослідження оцінювання якості математичної та природничонаукової освіти; PISA – міжнародна програма оцінювання освітніх досягнень учнів у сфері функціональної грамотності; PIRLS – міжнародна програма вивчення якості читання та розуміння тексту; CIVICS – міжнародне дослідження громадянської освіти; SITES – друге міжнародне дослідження інформаційних і комунікаційних технологій (ІКТ) в освіті.

Результати дослідження. Проблема оцінювання якості освіти є дуже значущою у педагогічній діяльності. З однієї сторони, серед напрямів професійної підготовки, яку отримують студенти, не має дисципліни, котра б навчила їх виконувати оцінювальну діяльність. Вважалося, що розроблена система критеріїв автоматично забезпечує готовність учителів до оцінювальної діяльності, але вона не завжди гарантує її об'єктивність. З іншого боку, в університетській освіті важливо постійно оцінювати як стан професійної підготовки майбутніх учителів, так і рівень викладання окремих дисциплін професорсько-викладацьким складом ВНЗ. У вирішенні цієї проблеми важлива роль відведена моніторингу якості освіти. Моніторинг – це модернізований контроль, котрий необхідний у зв'язку з радикальними змінами у процесах розвитку суспільства загалом, та у соціально-педагогічних системах зокрема.

Сучасні реалії висувають нові вимоги до якості освіти, зокрема, універсальності підготовки випускників вищих навчальних закладів, їхньої адаптації до соціальних умов, особистісної орієнтованості навчального процесу, його інформатизації, визначальної важливості освіти у забезпеченні сталого особистісного розвитку. Адже якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання. Міжнародне співтовариство нині хвилюють питання якісної освіти з проєкцією на набуття молоддю життєвих компетентностей, її успішне входження в сучасне суспільство. У «Національній доктрині розвитку освіти» зазначено, що Україна приділяє велику увагу проблемі якості освіти, проголошуючи її «національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту» [1, 8].

Якісний рівень освіти забезпечується у світі за допомогою відповідних механізмів, що отримали назву моніторингу, котрий розуміється як система збирання, опрацювання та розповсюдження інформації про діяльність освітньої системи, що забезпечує безперервне відстеження її стану і прогноз розвитку. Отже моніторинг слід розглядати як ефективний засіб отримання інформації про функціонування освітньої системи та її компонентів. В умовах кардинальної модернізації національної освіти це є надзвичайно важливим, оскільки надає змогу вчасно усунути можливі прорахунки та розробити стратегію подальшого розвитку освіти. Найважливішою вимогою моніторингу є врахування психолого-педагогічних особливостей об'єкту вивчення, куди входять як загальні дані, так і рівень освіти та професіоналізму, загальний розвиток, індивідуальні особливості тощо. Врахування психолого-педагогічних особливостей створює умови та конкретні ситуації для проведення обстеження, що передбачає диференціацію контрольних завдань. Гуманістична спрямованість моніторингу передбачає створення обстановки доброзичливості, довіри, поваги до особистості, максимально сприятливих умов, позитивного емоційного мікроклімату.

Теоретичною базою моніторингу є модель професійних якостей фахівця. З цією метою необхідно удосконалити розробку кваліфікаційних характеристик, котрі б враховували: коло завдань, котрі повинен вирішити випускник ВНЗ; систему вимог до знань, умінь та навичок, необхідних для виконання професійних обов'язків; сукупність моральних цінностей, особистісних якостей, котрі забезпечують успішне функціонування фахівця у професійному середовищі.

Таким чином, на даному етапі необхідно сформулювати свого роду еталон майстерності, до котрого необхідно прагнути фахівцю у процесі підготовки до практичної діяльності та ступінь відповідності якого їй повинна бути визначеною у процесі моніторингу. При цьому головним завданням є підготовка фахівців, здатних впроваджувати у суспільне життя країни основні напрямки державної політики у галузі освіти та культури, формувати естетичні смаки та художню культуру української молоді, вести просвітницьку роботу культурно-мистецького спрямування в засобах масової комунікації, ефективно використовувати основи педагогічної майстерності та інноваційні методики у процесі викладання фахових дисциплін і в роботі з творчими колективами.

Кваліфікаційна характеристика та її відповідність еталону слугують підґрунтям для формування освітніх стандартів вищої професійної освіти. У ході моніторингу якість підготовки вчителів визначається саме на основі освітніх стандартів підготовки фахівців. У цих нормативних документах зазначено, що фахівець повинен: бути обізнаним з основними світоглядними теоріями та концепціями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, вміти аналізувати соціальні проблеми і процеси, використовувати методи цих наук у різних видах професійної і соціальної діяльності; знати етичні та правові норми, котрі регулюють відносини між людьми, а також відношення людини до навколишнього середовища; глибоко розуміти процеси і явища, можливості сучасних наукових методів досліджень та володіти цими методами на рівні, необхідному для вирішення практичних завдань, що постають у процесі виконання професійної діяльності; бути підготовленим до безперервної

професійної освіти, до самовдосконалення та самореалізації; володіти розвиненою культурою професійного мислення, умінями ясно та логічно висловлювати свої думки; розуміти основні проблеми своєї професії, дисципліни, котрі визначають конкретику фахової діяльності; володіти навичками наукової організації праці, бути обізнаним з можливостями та методами застосування інноваційних технологій у фаховій діяльності; бути здатним до самостійного опанування нових науково-методичних знань, критично оцінювати набутий досвід з позицій останніх досягнень науки та соціальної практики; мати достатню підготовленість до самостійної побудови та використання у практичній діяльності різноманітних методик, аналізу і синтезу процесів та явищ; постійно розвивати творчі особистісно-психологічні та професійно-педагогічні якості та здібності, удосконалювати ефективний стиль індивідуальної фахової діяльності.

Професійна майстерність майбутнього вчителя музики базується на наявності певних здібностей та вмінь, котрі успішно розвиваються тільки на основі наявних природних задатків. Серед них: педагогічний такт і увага, творча активність, ситуативна орієнтація педагога під час вирішення педагогічних завдань, максимально повний прояв свого індивідуального потенціалу, постійне удосконалення мистецтва виховання та навчання, самореалізація у процесі професійної діяльності. Формування професійної майстерності майбутніх учителів музики у великій мірі залежить від їх уміння аналізувати ситуації, котрі виникають у процесі проведення занять, глибоких знань психологічних особливостей розвитку учасників дитячих творчих колективів, міри оволодіння майстерністю педагогічного впливу.

Професійна майстерність учителя музики – це інтегроване особистісне утворення, що передбачає здатність до досконалого виконання мистецько-педагогічної діяльності. Н. Кузьміна визначає майстерність як “володіння професійними знаннями, вміннями та навичками, котрі дозволяють фахівцю успішно досліджувати ситуацію (об’єкт та умови діяльності), формулювати професійні завдання, виходячи з даної ситуації, та успішно їх вирішувати

відповідно до мети, яка постає перед наукою чи виробництвом" [3, 22]. Таким чином, майстерність педагога є таким рівнем діяльності, за умови котрого вчитель успішно вирішує професійні завдання.

Аналіз досліджень дозволяє стверджувати, що визначення сутності професійної майстерності на сучасному етапі йде за такими напрямками: особистісний (особистісно-психологічний): суб'єктивні вияви та комплексний розвиток якостей та здібностей особистості вчителя; професійний: підвищення якості професійної підготовки; особистісно-діяльний: розвиток індивідуального комплексу особистісно значущих якостей, знань, педагогічного досвіду, що проявляється в реалізації педагогічної діяльності.

Цілий ряд авторів (Р. Тельчарова, О. Щолокова та ін.) пропонують структуру підготовки майбутнього вчителя музики з використанням такої графічної моделі фахівця, у котрій фундаментом фахової майстерності є загальнокультурна підготовка. Р. Тельчарова вважає основою фахової майстерності вчителя музики оптимальне формування музично-естетичної культури, котра, за її уявленнями, є «єдністю здібностей, музично-естетичних знань, навичок, поведінки, почуттів, оцінок та переконань» [8, 9]. У структурі музично-естетичної культури вчителя музики автор виділяє два основних компоненти: музичну діяльність та музичну свідомість. Музично-естетична культура, на думку автора, передбачає наявність п'яти сфер діяльності: сфера музикальності як всебічного розвитку музичних здібностей, здатності до музично-естетичного сприйняття, виконання та інтерпретації музики; мотиваційна сфера, яка включає установки особистості, що обумовлюють музично-педагогічну діяльність (інтереси, цілі, погляди, переконання тощо); інформаційна сфера як система всіх видів та форм знань вчителя про музику; операційна сфера як сукупність усіх видів та форм музичної діяльності; оціночна сфера – особистісні музично-естетичні оцінки, погляди та переконання вчителя музики.

У зв'язку з цим Г. Падалка підкреслює, що активним засобом формування професійної майстерності музикантів є зміцнення педагогічних переконань

майбутніх вчителів музики як еталону педагогічної культури [6]. Педагогічні переконання, будучи чинником спонукання фахівців до практичної діяльності дозволяють вчителю вірно орієнтуватись у розмаїтті педагогічних явищ, визначають його підходи до вирішення складних завдань, тим самим визначаючи індивідуальний стиль роботи та характер взаємодії з колективом.

Вищезазначене дозволило визначити *критерії* сформованості професійної майстерності, котрі передбачають міру розвитку у студентів: *загальної культури*, що свідчить про високу духовність особистості, її моральність, інтелігентність, зорієнтованість на цінності національної та світової культури; *професійної компетентності*, що доводить обізнаність студентів у основних музичних стилях та жанрах, володіння виконавськими засобами втілення художніх образів, засвоєння методики художньо-виховної роботи зі школярами; *експертно-аналітичних можливостей*, котрі передбачають уміння адекватної оцінки мистецьких й педагогічних явищ; *здатності до оперативно-мобільних дій*, що виражаються у швидкому реагуванні на змінні обставини музично-педагогічної діяльності, непередбачувані ситуації у взаємодії з дитячими колективами, а також здатності за короткий час створити інтерпретацію, вивчити музичний твір тощо; *творчої готовності*, що виявляється у сформованості установки на творчість, постійне прагнення до творчості, а також уміння нестандартно розв'язувати педагогічні ситуації, створювати оригінальні трактовки музичних творів, розвивати здатність до елементарної композиторської творчості тощо.

У процесі аналізу рівнів сформованості основ професійної майстерності майбутніх учителів музики необхідно застосовувати різноманітні діагностичні методики, за допомогою яких можна належним чином організувати педагогічний процес. Ефективним є такий педагогічний підхід, що передбачає діагностику факту зростання або зниження сформованості особистісно-психологічних та професійно-педагогічних якостей майбутнього фахівця, а також ступінь їх прояву залежно від факторів, що зумовлюють цей процес. Професіографічний моніторинг необхідно проводити на методологічній основі

з урахування усіх основних технологічних складових: за наявності мети слід визначити функції, етапи, принципи та вимоги.

Розглядаючи змістові сторони *функції* моніторингу, слід використати таку їх класифікацію, як: інформаційно-оцінювальна, пошуково-дослідницька, формуюча, корекційна, системотворча, прогностична [6, 51].

Інформаційно-оцінювальна функція моніторингу дає можливість з'ясувати результативність педагогічного процесу, отримати відомості про стан об'єкту, забезпечити зворотний зв'язок. На цьому ґрунті відбувається участь в управлінні педагогічним процесом, аналізується ефективність виховання та навчання. Традиційно в дослідженні педагогічного процесу фіксувалися переважно лише його результати, виражені у показниках засвоєння знань, умінь та навичок. У процесі введення професіографічного моніторингу в навчальний процес основна увага спрямовується на особливості ходу, розвитку самого освітнього процесу. Ця процесуальна інформація набагато більш інформативна та оперативна у порівнянні з відомостями про результати.

Пошуково-дослідницька функція передбачає участь у професіографічному моніторингу різноманітних суб'єктів освітнього процесу. Вона сприяє підвищенню професіональної культури, спонукає до більш глибокого вивчення підготовки студентів, аналізу своєї педагогічної праці. Дослідницька установка є основою педагогічної творчості.

Формуюча функція – це впровадження професіографічного моніторингу в роботу ВНЗ, котре дозволяє більш ефективно здійснювати процес формування особистості майбутнього педагога, вивчити його сильні та слабкі сторони. Спираючись на результати моніторингової оцінки, викладачі зможуть підібрати методи та прийоми індивідуального впливу на кожного студента, що допоможе уникнути випадіння із зони уваги педагогів проблемних аспектів у формуванні особистості майбутнього спеціаліста мистецької освіти.

Корекційна функція самим тісним чином пов'язана з формуючою. Спрямованість професіографічного моніторингу на особливості поточних процесів передбачає виявлення та фіксацію численних непрогнозованих,

раптових результатів реалізації освітньої діяльності. Корекційна функція допомагає усувати негативні позиції, що виникають у професійному становленні фахівця.

Системотворча функція передбачає організацію та проведення освітнього моніторингу з використанням наукових вимог до нього на основі системного підходу. З цієї позиції процес професіографічного моніторингу виступає як складна система, основним завданням якої є слідкування за станом розвитку педагогічного процесу з метою найбільш оптимального вибору його мети й завдань, а також засобів та методів їх вирішення.

Прогностична функція дозволяє впроваджувати професіографічний моніторинг не лише у певному часовому проміжку, а й прогнозувати подальші тенденції його розвитку та внесення відповідних коректив, що створює передумови до його постійного удосконалення.

Таким чином, всі функції освітнього моніторингу підпорядковані загальній меті підвищення якості професійно-педагогічної підготовки фахівця мистецького профілю та направлені на забезпечення наукового підходу до управління навчально-виховним процесом у ВНЗ фахової освіти.

Висновки та подальший напрямок дослідження. Вищезазначене дозволило сформулювати основні вимоги до освітнього моніторингу якості підготовки майбутніх учителів музики до професійної діяльності. Таким чином, алгоритм моніторингу якості підготовки майбутніх фахівців включає: організаційний збір вихідних результатів для оцінки якості професійної підготовки студентів; контроль вірогідності початкових результатів; обробка матеріалів про рейтингову оцінку викладачів; аналіз попередніх результатів моніторингу якості підготовки студентів за фахом; аналіз результатів моніторингу якості освіти майбутніх учителів музики та на основі цих даних прийняття керівних впливів.

Основною функцією моніторингу є не лише оптимальне визначення стану розвитку даної проблеми, а й раціональне використання інноваційних засобів, котрі реалізують її через професійно-педагогічні технології. Такий підхід

дозволяє розробити технологію фахової підготовки, котра ґрунтується на взаємодії та взаємообумовленості мети, змісту, форм та методів підготовки майбутніх вчителів у їх сукупності. Загалом, використання моніторингової системи якості освіти проектує створення у педагога комплексу фахових знань, умінь та навичок, формування основ професійної майстерності, творчого мислення та самореалізації у практичній діяльності.

Перспективи розвитку системи моніторингу якості професійної майстерності майбутніх вчителів музики пов'язані з реформуванням системи освітньої статистики, нагромадженням організаційного досвіду моніторингу, інтенсифікацією наукових досліджень у даній області освіти та науки. Запропонована система має можливість еволюціонувати від моніторингу стану й розвитку вищої школи на первісному етапі до широкомасштабного моніторингу освітньої системи в цілому. Прослідковуючи перспективи розвитку освітнього моніторингу можна побачити, що моніторинг вищої школи в пропонованому вигляді - це аж ніяк не кінцевий пункт розвитку системи. Це скоріше якийсь «плацдарм», що дозволяє надалі перейти до формування цілісної структури освітнього моніторингу в Україні. У процесі освоєння цього «плацдарму» вузівські лабораторії придбають досвід, самостійність, розширять науковий світогляд, після чого стане можливим формування на їхній базі різновидів освітнього моніторингу.

У висновках слід зазначити, що моніторинг допомагає більш мобільно реагувати на недоліки в освітній галузі, що виходить зараз на перший план. Проведені дослідження виявили найбільш поширені причини, котрі заважають ефективній педагогічній діяльності, що мають тенденцію до зростання. Серед них основними були наступні: недостатність інформаційної та матеріально-технічної бази; розмір заробітної плати; умови роботи; незадовільний стан приміщень; проблематичність перспектив посадового зростання; невмотивованість дій адміністрації та ін.

Проведені дослідження доводять, що ефективне використання моніторингової системи дозволяє: об'єктивно проаналізувати стан якості

освітньої галузі; створити модель моніторингового управління на науковій основі; виявити провідні тенденції розвитку якісної мистецької освіти в Україні; спрогнозувати позитивні тенденції зростання якісних показників професійної майстерності вчителів; визначити пріоритетні напрями подальшого розвитку системи мистецької освіти в Україні.

Література

1. *Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України – 2002. – № 6. – С. 3-9.*
2. *Абдуллина О.А. Мониторинг качества профессиональной подготовки // Высшее образование в России. – № 3. – 1998. – С. 35-39.*
3. *Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.*
4. *Долишина О.І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід // Педагогіка і психологія. – 2003. – № 6. – С. 108-116.*
5. *Ляшенко О.Л., Лукіна Т.О. Стандарт якості освіти як методологічна основа державного управління загальною середньою освітою // Вісник НАДУ. – 2003. – № 4. – С. 12-24.*
6. *Овчарук О. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах // Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 17-21.*
7. *Падяка Г.М. Музыка педагогіка. Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. – Херсон: ХДП, 1995. – 104 с.*
8. *Сидина С.Н. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах // Педагогіка. – №7. – 2001. – С. 47-53.*
9. *Тельчарова Р.А. Структура музыкальной деятельности и предпосылки ее оптимизации в процессе подготовки учителя музыки // Музыкальная культура и личность. – Владимир: ВГПИ, 1987. – С. 11-27.*
10. *Шолохова О.П. Основы профессиональной художественно-эстетической подготовки будущего учителя. – К., 1996. – 172 с.*

СКАРБИ УКРАЇНИ: НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО ВИНИКНЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДИЗАЙНУ

Колтукова А. В.

Львівська національна академія мистецтв
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва

Анотація. В статті аналізуються різновиди українського народного мистецтва як передумови розвитку сучасного вітчизняного дизайну.

Ключові слова: народне декоративне мистецтво, вишивка, гончарство, ковальство, писанкарство.

Анотация. Колтукова А. В. Львовская национальная академия искусств Косовский институт прикладного и декоративного искусства. Сокровища Украины: народное искусство как первоисточник возникновения современного украинского дизайна. В статье анализируются разновидности украинского народного искусства как предпосылки развития отечественного дизайна.

Ключевые слова: народное декоративное искусство, вышивка, гончарное дело, кузнечное дело, роспись яиц.

Annotation. Kolytkova A. The treasure of Ukraine: people's art as first source of formation of modern ukrainian design. The analysis of modern ukrainian design has shown that its primary source was the ukrainian folk art. The influence of ethnic traditions of work with natural dye-stuff, threads, wax and fabric is quite obvious in the modern tendencies, which are realized in the design of clothes, interior, architectural-landscape compositions and in decorative and applied art in general. So, only dye to the reconstruction of old technologies and its harmonious connection with new and interesting ideas and forms can provide the following stage of development of the original and national art.

Постановка проблеми. Аналіз сучасного українського дизайну показав, що його першоджерелом було українське народне мистецтво. Вплив етнічних

освітньої галузі; створити модель моніторингового управління на науковій основі; виявити провідні тенденції розвитку якісної мистецької освіти в Україні; спрогнозувати позитивні тенденції зростання якісних показників професійної майстерності вчителів; визначити пріоритетні напрями подальшого розвитку системи мистецької освіти в Україні.

Література

1. *Національна доктрина розвитку освіти // Освіта України – 2002. – № 6. – С. 3-9.*
2. *Абдуллина О.А. Мониторинг качества профессиональной подготовки // Высшее образование в России. – № 3. – 1998. – С. 35-39.*
3. *Кузьмина Н.В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения. – М.: Высшая школа, 1990. – 119 с.*
4. *Долишина О.І. Моніторинг якості освіти: світовий досвід // Педагогіка і психологія. – 2003. № 6. – С. 108-116.*
5. *Ляшенко О.Л., Лукіна Т.О. Стандарт якості освіти як методологічна основа державного управління загальною середньою освітою // Вісник НАДУ. – 2003. – № 4. – С. 12-24.*
6. *Овчарук О. Сучасні тенденції розвитку змісту освіти в зарубіжних країнах // Шлях освіти. – 2003. – № 2. – С. 17-21.*
7. *Падяка Г.М. Музыка педагогіка. Курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти. – Херсон: ХДП, 1995. – 104 с.*
8. *Сидина С.Н. Профессиографический мониторинг в педагогических вузах // Педагогіка. – №7. – 2001. – С. 47-53.*
9. *Тельчарова Р.А. Структура музыкальной деятельности и предпосылки ее оптимизации в процессе подготовки учителя музыки // Музыкальная культура и личность. – Владимир: ВГПИ, 1987. – С. 11-27.*
10. *Шолохова О.П. Основы профессиональной художественно-эстетической подготовки будущего учителя. – К., 1996. 172 с.*

СКАРБИ УКРАЇНИ: НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО ЯК ПЕРШОДЖЕРЕЛО ВИНИКНЕННЯ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО ДИЗАЙНУ

Колтукова А. В.

Львівська національна академія мистецтв
Косівський інститут прикладного та декоративного мистецтва

Анотація. В статті аналізуються різновиди українського народного мистецтва як передумови розвитку сучасного вітчизняного дизайну.

Ключові слова: народне декоративне мистецтво, вишивка, гончарство, ковальство, писанкарство.

Annotation. Koltykova A. V. Lvovskaya nacionalnaya akademiya iskusstv Kosovskiy institut prikladnogo i dekorativnogo iskusstva. Sokrovitsa Ukrainy: narodnoye iskusstvo kak первоисточник возникновения современного украинского дизайна. В статье анализируются разновидности украинского народного искусства как предпосылки развития отечественного дизайна.

Ключевые слова: народное декоративное искусство, вышивка, гончарное дело, кузнечное дело, роспись яиц.

Annotation. Koltykova A. The treasure of Ukraine; people's art as first source of formation of modern ukrainian design. The analysis of modern ukrainian design has shown that its primary source was the ukrainian folk art. The influence of ethnic traditions of work with natural dye-stuff, threads, wax and fabric is quite obvious in the modern tendencies, which are realized in the design of clothes, interior, architectural-landscape compositions and in decorative and applied art in general. So, only dye to the reconstruction of old technologies and its harmonious connection with new and interesting ideas and forms can provide the following stages of development of the original and national art.

Постановка проблеми. Аналіз сучасного українського дизайну показав, що його першоджерелом було українське народне мистецтво. Вплив етнічних

традицій роботи з натуральними барвниками, нитками, воском і тканиною цілком очевидний в сучасних тенденціях, які реалізовані в дизайні: одягу, інтер'єру, архітектурно-ландшафтних композиціях та в декоративно-прикладному мистецтві в цілому. Отже, тільки відновлення старих технологій і його гармонійне поєднання з новими і цікавими ідеями та формами, може забезпечити новий етап розвитку самобутнього національного мистецтва.

Аналіз публікацій. Розуміння ідеї українського дизайну на сучасному етапі розвитку мистецтва зумовлює підвищений інтерес до першоджерел і передумов його виникнення та формоутворення. Без таких знань неможливе і відповідне самоусвідомлення приналежності до свого народу – те визначальне і неодмінно притаманне людині, що називається національною свідомістю і гідністю.

В останні роки спостерігається зростання інтересу науковців до цієї проблеми. Питання генези і розвитку етнодизайну розглядаються в дослідженнях і публікаціях М. Селівачова, Т. Кара-Васильєвої, Л. Жоголь, В. Даниленка та інших дослідників. Однак взаємозв'язки народного мистецтва та сучасного національного дизайну потребують подальшого вивчення.

Отримані результати. Українське народне образотворче і декоративне мистецтво своїми коренями сягає глибокої давнини. Воно нерозривно поєднано з магічно-обрядовою і господарською діяльністю людини. Кожен з творів декоративно-прикладного мистецтва, сприймається емоційно-чуттєво, і стає не лише предметом, а й твором мистецтва. Отже, народне мистецтво поєднує в собі духовно-матеріальну діяльність людини, виражену в художніх творах.

Народна майстерність яскраво характеризує етнічні особливості нації, локальні відміни генезних груп; це „минуле в сучасному”. З минулим часом і створенням сучасного ужиткового дизайну народні художні твори єднає шанування традицій та індивідуальність підходу до кожного виробу. Лише завдяки незліченим повторенням схем, мотивів, образів, форм, технологій утверджується художня традиція, удосконалюючись і набуваючи чарівної довершеності. Досліджуючи стильові особливості української мистецької

спадщини, яка створювалася протягом століть, ми спробуємо зрозуміти, що саме впливало на її формування і розвиток.

Декоративно-прикладне мистецтво містить багато видів і жанрів (типологічних груп) залежно від матеріалу, техніки виготовлення та функціонального призначення виробів. Те, що не виправдало себе з тих чи інших причин, відмирало, а все краще поступово вдосконалювалось, від одного майстра до іншого, від батька до сина передавався безцінний досвід: технічні навички, художня майстерність, винаходились нові стилі і техніки, створювались народні художньо-декоративні традиції.

На стиль і розвиток сучасного українського дизайну впливали особливості історичного, соціально-економічного та культурного розвитку окремих частин України, їх політичного становища, обставин заселення, взаємозв'язків і взаємовідносин між сусідніми народами, природно кліматичні умови, наявність тих чи інших матеріалів.

Одним з давніх і найбільш розповсюджених видів народного декоративно-прикладного мистецтва була вишивка, яка виникла дуже давно і передавалася від покоління до покоління. Про масове побутування вишиваних виробів в Україні свідчать численні історичні, літературні, фольклорні та речові пам'ятки.

З давніх часів паралельно з традиційним домашнім виготовленням вишивок побутувало виробництво вишиваних виробів у спеціалізованих цехах, майстернях. Збережені фрагменти вишивок засвідчують високий рівень композицій цих творів з древніми антропоморфними (зображення людини) зооморфними (зображення тварини) та геометризовано-рослинними мотивами-символами. Вишиванням активно займалися в поміщицьких та монастирських майстернях. Серед значної кількості вишиваних виробів виділяються скатертини, рушники, простирадла з вишуканими в художньому відношенні орнаментальними та сюжетними композиціями [5:37].

Основна функція вишивки - оздоблення одягу і тканин для обладнання житла. Протягом віків у кожному регіоні України вироблялися своєрідні прийоми художнього вирішення одягових та інтер'єрних тканин.

Викристалізовані у процесі історичного та культурного розвитку мотиви орнаменту, композиції та колорит, характерні для кожного регіону України, наслідуються в наш час.

Одне з найстародавніших ремесел – гончарство, виникло в епоху неоліту, а згодом стало різновидом народного мистецтва. Завдяки надзвичайній пластичності глини під час формування, твердості після випалу, і доступності цього матеріалу для простого ремісника, цей вид народного промислу був дуже поширеним по всіх областях України [8:15].

У гончарстві народні майстри користувалися кількома техніками декорування: ритування, глясування, ріжкування, фляндрування, штампик і ліплення. Сьогодні розрізняють чотири роди виробів: посуд різноманітного призначення; сакральні предмети (хрести, ікони, свічники); іграшки; предмети для обладнання житла (кахлі, вази, підвіконники тощо).

Починаючись з простого, грубого посуду, поступово розвиваючись, українська кераміка набуло вищого рівня розвитку. Вироби розписували ангобами та емалями (керамічна склоподібна фарба), що дало змогу перейти до багатоколірності. Чільне місце посіли рослинні, квіткові орнаменти, фігурні зображення, передусім на мисках та кахлях. Вироби кожного району гончарного промислу набували певних особливостей, які залежали від природних якостей матеріалів, технічного рівня виробництва, місцевих традицій.

У кам'яному віці люди вже знали найважливіші техніки плетіння, уміли виплітати мати і місткості для зберігання зерна. Ажурно плетені господарські вироби виготовлялись в добу Київської Русі. Одним із доказів цього є часте застосування плетінчастих візерунків в оздобленні рукописних книг та в ювелірній справі [10:47].

Також з лози виготовляли густоплетені та ажурні кошики циліндричної, овальної і півсферичної форми для транспортування продуктів. Легкі та зручні рогозяні кошики у вигляді торбинок з двома ручками були до вподоби селянкам і міщанкам. На фабриках лозоплетіння і в кустарних майстернях виготовляли меблі, дорожні речі, кошики, знаряддя праці, дитячі іграшки. Нині в Україні налічується понад 30 підприємств художнього плетіння та чимало осередків, що функціонують як домашній промисел. Плетінням з рогози, соломи та обгорток качанів кукурудзи займаються переважно поодинокі майстри, із соломи виплітають капелюхи, серветки, іноді унікальні скриньки, твори декоративної пластики, так звані різдвяні «діді».

Гутою колись у багатьох країнах Європи називали конусоподібну будівлю зі скловарною піччю. Тому скляне виробництво і нарекли гутництвом.

Гутне скло отримували шляхом сплавлювання при високій температурі у великих глиняних горщиках (тиглях) піску, вапняку і поташу. Вироби з гутного скла майстер-склодув створював безпосередньо біля скловарної печі шляхом вільного видування або за допомогою форм. Кожний виріб відзначався індивідуальністю і неповторністю. Гутне скло відрізнялося кольором, прозорістю, полиском і чарівною здатністю передавати заломлення, гру світла.

Українські майстри гутництва збагатили світову спадщину художньої культури унікальною типологічною групою скляних виробів фігурним посудом для зберігання рідини. Скляні ємності зовнішніми обрисами нагадували ведмедів, баранів, коней, качок тощо. Пластичні форми тварин мали узагальнюючий і гротесковий характер. Анімалістичність тематики зумовлювали передовсім ранньослов'янські культу тварин і птахів, котрі, за віруваннями, забезпечували людям добробут, захищали житло від нещастя.

Обробка металу – один з видів народного мистецтва, який передбачав виготовлення виробів вручну з чистих металів та їх сплавів. Більшість металів досить міцні і лише при нагріванні стають пластичними, добре піддаються механічній обробці. З металу можна відливати масивну та легку ажурну форму, кувати різні речі або створювати вишукані візерунки; із бляхи – карбувати

рельєфні зображення, виготовляти посуд та ін. Окрім того, метал здавна приваблював людей подиском своєї поверхні. Століттями металеві вироби були знаком престижу, багатства [3:54].

Художні вироби народного ковальства стосувалися переважно обладнання будівель (хрести, дверні клямри, клямки, ручки), окуття возів, саней, скринь, хліборобського реманенту. Ужиткова ковальська продукція – сокири, коси, серпи, сани, підкови звичайно виготовлялись без прикрас. Разом з тим скриня була, так би мовити, візитною карткою молодої, тому і окуття скрині мало традиційний набір конструктивних елементів (спіралі, квіти, птахи).

Народне ювелірство споконвіку було складовою частиною святкового одягу дівчат та жінок: прикраси, зокрема хрести, намисто, сережки і дукачі. Сільські й міські народні ювеліри виготовляли свою продукцію з дорогоцінних металів невисокого гатунку, а коштовне каміння замінювали різнобарвними скельцями. Найпоширенішим виробом був хрест. Майже всі в Україні носили натільні хрестики, оздоблені гравіюванням. Великі литі нагрудні хрести виконували з міді, білого сплаву або срібла, прикрашали скельцями та гравіюванням.

Майстри у глиняних формах виробляли численні ужиткові приладдя, кінську зброю. Усі ці вироби старанно декорувалися карбуванням і гравіюванням, вони складають невелику, але чітку орнаментальну низку геометричних мотивів, що виступають у різноманітних композиційних сполученнях.

Західноукраїнське ковальство найбільш характерно представлене латунними руків'ями (держакі) палиць у вигляді різної форми сокирок, фігурних закінчень. Такі палиці відзначалися оригінальністю форми і декору, навіть могли служити зброєю у скрутну хвилину. Розрізняють старовірські топірці видовженої прямокутної форми з лезь розширеним лезом і нові, де лезо виступає контрастніше щодо обушка. Фігурні держакі, оздоблені парюю кінських голівок, мають архаїчні ознаки. Стародавні магичні елементи

зберігаються також у дископодібних фібулах («чепрагах»), шийних прикрасах («згардах»), каблучках.

Іграшки – це вид українського народного мистецтва, що об'єднує вироби з кераміки, дерева, лози, соломі, паперу та ін. Від давніх українських іграшок майже нічого не збереглося. До нас дійшли переважно керамічні та дерев'яні зразки – «лялька», «кінь», «вершник», «птах».

Народні керамічні, дерев'яні та плетені іграшки були переважно побічним промыслом у системі основного виробництва – гончарства, художнього деревообробництва чи плетіння виробів. У селах, де виготовляли з дерева на продаж різноманітні побутові речі, оздоблені різьбленням, водночас створювали їхні маленькі моделі, що відрізнялися від справжніх хіба що масштабом [13:47].

Окрему групу утворюють дотепні механічні забавки з відповідно рухомими елементами – вирізані фігурки попарно з'єднаних планками ведмедів, ковалів, ткачів, теслярів, що «працюють» унаслідок руху планок.

Різьбярі виготовляли різноманітні візочки з драбинками, з одним або двома силуетно вирізаними кониками на передній частині основи. Користувалися популярністю іграшкові меблі та музичні інструменти.

Глиняні забавки майже в усіх гончарних осередках виробляли переважно жінки і діти гончарів для власних потреб, а з окремих центрів іграшки вивозили на ярмарок. У кожному осередку формувалися традиції як у ліпленні форми, так і в розписі. Ляльки мали під пахвою пташку або тримали у руках немовля. Виріб «жінка з птахом» був поширений у багатьох видах народного мистецтва слов'ян та інших народів і мав надзвичайно глибокі міфологічні корені. Окрім того, лялька з найдавніших часів вважалась одним з елементів шлюбної магії; вона супроводжувала дівчину в подружжє життя, сприяла, за повір'ям, народженню дітей.

Народні майстри виробляли свищики у вигляді коників, баранців, півників. Близькими до керамічних іграшок були пластичні вироби з сиру у вигляді коників, оленів, кіз, пташок та ін. У багатьох осередках плетіння з лози,

рогози і соломи виготовляли кошики для дорослих і дітей. Найбільш поширеною іграшкою для сільських дітей були чудернацькі солом'яні ляльки з перев'язаною головою і талією та довгими руками. Колись такі іграшки використовувалися у магічних діях.

Чисте гладкофарбоване або оздоблене візерунками яйце набуло символічного релігійно-обрядового значення ще задовго до християнства. У багатьох народів збереглися перекази, в яких яйце виступає джерелом життя, світла і тепла, навіть зародком усього Всесвіту. Існують також численні варіанти легенд, які пояснюють побутування писанок під час Великодніх свят, пов'язують виникнення традицій писанкарства з євангельськими подіями (страстями Христа).

Зважаючи на фізичні особливості шкаралупи яйця, середньовічні писанки до наших днів не збереглися. Однак масове розписування яєць в Україні існувало протягом століть. Через тривалий період занепаду народної культури, принципу дешевої „шароварщини” і варварського знищення мистецької спадщини, українська писанка тривалий час незаслужено побутувала у забутті.

Сьогодні це неповторне і надзвичайно самобутне українське мистецтво потроху відроджується. В наш час з'явилися приватні колекції писанок. Писанки продаються на ярмарках, у художніх салонах, на міжнародних виставках; їх оригінальний орнамент не тільки чарує своєю вишуканістю, мініатюрністю, гармонією колориту, він несе прадавні символи світорозуміння і природи, єднає з традицією минулого.

Витинанка – тип народного декоративно-прикладного мистецтва, що має глибокі і багаті традиції. Це сюжетні та орнаментальні прикраси житла, ажурно або силуетно витяті ножицями, вирізані ножом з білого та кольорового паперу. Їх використовували для прикрашання стін, вікон, полиць, груб, коминів, печей.

Орнамент традиційних витинанок здебільшого геометричний і рослинний, трапляються також антропо- та зооморфні фігурки, зображення предметів побуту та архітектури. Витинанки вирізняються високою художньою майстерністю. У кожному регіоні та в багатьох осередках вони набули

своєрідних локальних рис щодо трактування матеріалу, форми, силуету, технічної вправності, відчуття ритму, пропорцій, симетрії, багатства орнаментики. Витинанки побутували у поєднанні зі шкіряними прикрасами, настінними розписами, вишивками, збагачуючи свої форми і орнаментальні мотиви.

Петриківський розпис – це той напрямок у декоративно-прикладному мистецтві, художнього промислу України, що почався ще з старовинної традиції орнаментики. Використовувався розпис у побуті простих українців, а також запорізьких козаків. В 60-х роках відродився давній вид народної графіки – розпис дерев'яного посуду. Тарілки в Україні розписувались ще з XVIII століття. Спочатку їх видовбували, пізніше – виточували на токарному верстаті. На рівній поверхні тарілки, яку масляною фарбою замальовували в один колір, наносився рослинний орнамент або натюрморт, також масляною фарбою; дерево з лицьового боку тарілки зникало під фарбою. Коли в українській народній творчості утвердився підлаковий розпис, майстри декоративної графіки знову звернулись до розпису дерев'яного посуду [19:61].

Завдяки синтезу багатьох вищезгаданих видів українського народного мистецтва, створюється новий стиль дизайну – український. Найбільш цінним в народній образотворчій спадщині є творчий метод народних майстрів, визначальною рисою якого – органічний взаємозв'язок і взаємообумовлена вимога функціональності та конструктивного вирішення художньої форми.

Цілком логічно, що твори декоративного мистецтва, різні за матеріалами та технікою виконання, особливо в інтер'єрах громадських, повинні надати більшій виразності, акцентувати функціональне призначення та посилити художні якості інтер'єру.

Праслов'янські традиційні мотиви вишитого вбрання – знайшли широке відображення у оздобленні інтер'єрів, орнаменталістика застосовується в побуті і промисловості. У творчому доробку українських модельєрів, завдяки використанню багатих традицій української вишивки, присутні оригінальні і неповторні текстильні вироби, високої художньої цінності.

У наш час плетені вироби з природних матеріалів набули особливої популярності, оскільки є зручними та естетичними. Вони використовуються не лише в домашніх інтер'єрах, а й у численних закладах громадського перебування: барах, ресторанах тощо. Лозоплетіння є більш доступним економічно і етнічно виправданим аналогом плетених меблів з роттану.

Зараз йде процес відродження національних традицій гутництва, відновлюються форми давнього українського гутного посуду. В сучасному скловиробництві надзвичайно актуальним є фольклорний напрямок, відроджуються старовинні методики і технології.

В багатьох приватних колекціях світу можна побачити самобутні вироби українських народних майстрів: топірці, ножі, ляльки, пістолі тощо.

Сучасні витинанки застосовують для оформлення поліграфічної продукції. Застосування техніки витинання і мотивів народних візерунків дозволяє сучасним художникам створювати самобутні і неповторні інсталяції

Задачі естетичного оформлення предметів вирішує декоративне мистецтво. Як правило, предмети чисто побутового призначення – одяг, меблі, посуд, килими і т.п. – потребують оформлення. Цим займаються представники декоративно-прикладного мистецтва. На відміну від творів живопису, скульптури твори прикладного мистецтва повинні бути не просто гарні, викликати у людини естетичні, моральні та інші переживання, але й бути також корисними.

В декоративно – прикладному мистецтві проявляються риси національного характеру. В оформленні різних предметів побуту чітко видно національні особливості, які відображають життєвий устрій, історію, культуру і навіть економіку даного народу. Національні традиції утворюють великі можливості для розвитку всіх видів ужиткового мистецтва. Культура різних народів взаємно впливає одна на одну, переплітається, частина здобутків невідворотно втрачається, але багато відтворюється знову завдяки наполегливому пошуку. Тому необхідно уважно вивчати мистецтво кожного промислу, щоб зберегти дійсно цінне.

Висновки. Прекрасне в утилітарному здатна сприймати тільки людина. І, звичайно, індивідуальні погляди, смаки, ступінь культури особистості, рівень її духовного розвитку – все позначається на сприйнятті краси і досконалості. Спільні для людства трудові процеси, відчуття краси та бажання зробити навколишній світ більш радісним, світлим, пробуджують у людини прагнення до удосконалення речей щоденного вжитку.

Протягом багатьох віків людина, широко використовуючи для своїх потреб природні матеріали, поступово вивчала різноманітні їх властивості, набувала практичних навичок, відточувала майстерність. Так поступово виникали та розвивались народні художні промисли. Це видно на прикладі старовинних українських побутових та декоративних предметів, які засвідчують глибоке знання природи деревини, заліза, соломи, глини і т. п.

Необхідно зберігати художню спадщину українського народу, багатство, розмаїття і високу гуманістичну наповненість його традиційної культури, глибше усвідомити і збагнути те, що у винятково складних і несприятливих умовах свого історичного буття цей народ упродовж віків зберігав самобутність і невичерпну творчу силу, був активним учасником і повноцінним суб'єктом розвитку загальнолюдської цивілізації. Вплив етнічних традицій роботи з натуральними барвниками, нитками, воском і тканиною цілком очевидний в сучасних тенденціях, які реалізовані в дизайні: одягу, інтер'єру, архітектурно-ландшафтних композиціях та в декоративно-прикладному мистецтві в цілому.

Отже, вивчення та відновлення старовинних технологій і їх гармонійне поєднання з новими ідеями та формами, може забезпечити новий етап розвитку самобутнього національного мистецтва.

Використання їх у практичній діяльності надасть можливість художникам і дизайнерам створювати справжні шедеври, що відзначатимуться художньою довершеністю.

Література

1. Байбурич А. К. Жилище в обрядах и представленных восточных славян. Л., 1983.
2. Блоквист Е. З. Крестьянские постронки русских, украинцев и белорусов // Восточнослав. этногр. сборник. М., 1956.
3. Бронюкєвська С. М. „Ковальство на Україні” (XIX-поч. XX ст.) – К. 1991.
4. *Бойківщина: Іст.-етногр. дослідження* / За ред. Ю. Л. Гошка. К., 1983.

5. Бойко В. М. Українські народні традиції в сучасному одязі. К., 1970.
6. Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. М., 1983.
7. Вовк Ф. Студії з української етнографії та антропології. Прага, б. р.
8. Вороний О. „Звичаї нашого народу“, І т. – К., 1991.
9. Гошко Ю. Г. Населення Українських Карпат XV–XVIII ст. К., 1976.
10. Гуслистый К. Г. Вопросы истории Украины и этнического развития украинского народа. К., 1963.
11. «Етнографія України» під редакцією С. А. Макарчука. Львів „Світ” 1994
12. Іванченко М. «Дивосвіт прадавніх слов'ян». – К., 1991.
13. Кучеренко „Нарцис”, „Сонячні барви” (розповідь про народне мистецтво) – К., 1973 р.
14. Мандибура Д. М. Полонієське господарство Гуцульщини другої половини XIX – 30-х років XX ст. К., 1978.
15. Матейко К. І. Український народний одяг. К., 1977.
16. Николаева Т. А. Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье. К., 1988.
17. Рыбаков Б. А. Язычество древних славян. М., 1981.
18. Самойлович В. П. Українське народне житло. К., 1972.
19. Скрипник Г. А. Етнографічний музей України. К., 1989.
20. Україна: Іст.-етногр. дослідження / За ред. К. Г. Гуслистого. К., 1939.

МЕТОДИКА ВИКОНАННЯ МАЛЮНКА “ГІПСОВИЙ ОРНАМЕНТ”

Красовський А. М.

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація: Красовський А. М. У статті викладено методичні поради, які допоможуть учням обласного ліцею для сільської молоді грамотно організувати роботу над завданням малюнок “Гіпсовий орнамент”.

Ключові слова: гіпсовий орнамент, пропорції, ритм, характерні риси.

Анотация: Красовский А. М. В статье изложены методические советы, которые помогут учащимся областного педагогического лицея для сельской молодежи грамотно организовать работу над заданием рисунок «Гипсовый орнамент».

Ключевые слова: гипсовый орнамент, пропорции, ритм, характерные черты.

Annotation: Krasovskiy A.M. Methodical advices which will help studying regional pedagogical lyceum for rural young people correctly to organize the prosecution of task the picture «Gipseous decorative pattern are expounded in the article».

Key words: gipseous decorative pattern, proportions, rhythm, personal touches

Постановка проблеми: Виховання майбутніх художників-педагогів, які мають володіти широким світосприйняттям, розвинутим художнім смаком глибокими знаннями та спеціальними художніми вміннями і навичками, є необхідним чинником для вступу до художньо-графічного відділення факультету мистецтв Криворізького державного педагогічного університету.

Учні, які складають іспити для вступу на естетичний факультет обласного ліцею-інтернату для сільської молоді, не мають спеціальної підготовки з малюнка, живопису та композиції, але вони мають велике бажання навчитись образотворчому мистецтву. Тому перед педагогами ліцею постас важливе